

Анотація

В статті розглянуто проблему професіоналізму учителя в умовах реформування сучасного освіти, розкриті функціональні компоненти педагогічної діяльності, представлені провідні професійно значимі якості педагога.

Summary

The article considers the problem of teacher's professionalism in the reformation of modern education reveals functional components of educational activities, provided by the leading personality professionally significant qualities of the teacher.

Ключові слова: професіоналізм педагога, професійна спрямованість особистості, здібності, особистісні якості, компоненти педагогічної діяльності, професійна компетентність.

Ключевые слова: професіоналізм педагога, професійна спрямованість особистості, здібності, особистісні якості, компоненти педагогічної діяльності, професійна компетентність.

Key words: teacher's professionalism, professional orientation of the personality, abilities, personal qualities, educational components of professional competence.

Подано до редакції 15.10.2013

Рекомендовано до друку докт.пед.наук, проф.Бойчук Ю.Д.

УДК 378.14

© 2013

Баласва К.С.

ПРОФЕСІОГРАФІЧНИЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ ДОШКІЛЬНОГО ПРОФІЛЮ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Аналіз сучасного стану перспектив розвитку педагогічної освіти приводить до висновку про необхідність модернізації змісту підготовки фахівця. У нормативних документах (Державна національна програма "Освіта" (Україна XXI століття), Закон "Про освіту", "Про дошкільну освіту", "Про вищу освіту", "Про охорону дитинства", Національна доктрина розвитку освіти в Україні, Концепція педагогічної освіти, Державна цільова програма розвитку дошкільної освіти до 2017 р., Указ Президенту України "Про Стратегію державної кадрової політики на 2012-2020 роки", Біла книга національної освіти України, Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні, матеріали III Всеукраїнського з'їзду працівників освіти) на основі прогресивних змін, що відбулися в освітній політиці держави в період становлення незалежної України, визначається національна політика в галузі підготовки педагогічних кадрів, у тому числі дошкільного профілю, спрямована на підвищення їхнього престижу та соціального статусу, забезпечення умов для професійного та культурного зростання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Професіографічний підхід досліджували С.Вітвицька, О.Дубасенюк, М.Левківський та ін. Методологічним питанням розробки моделі спеціаліста присвячені роботи Є.Смірнкової (діяльнісний підхід), Є.Клімова (суб'єктний підхід), Т.Іванової (професіографічний, системний, діяльнісний і суб'єктний підхід), Г.Суходольського (професіографічний, особистісний підхід), О.Дубасенюк, Н. Талізїна (задачний підхід), В.Шадрикова (системний підхід).

Формулювання цілей статті... Мета даної статті полягає в тому, щоб відзначити важливість професіографічного підходу до професійної підготовки педагогів дошкільної галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження... Сьогодні як загальна проблема підготовки спеціалістів педагогічного профілю у вищих навчальних закладах виступає пошук шляхів удосконалення професійно-педагогічної освіти, які повинні відповідати всім вимогам XXI століття. На сучасному етапі педагогічний працівник дошкільного профілю має бути готовий до виконання різних посадових обов'язків (помічник вихователя, вихователь, вихователь – вчитель початкових класів, організатор дошкільного виховання, викладач дошкільної педагогіки, методист, завідувач та спеціаліст з управління освітою).

Проблема формування конкурентоспроможного педагогічного працівника дошкільної галузі має системний характер. Спроби системного розв'язання проблем вищої педагогічної освіти здійснюються на основі різних концепцій і підходів: 1) кваліметричний підхід (вхідний контроль підготовленості до освоєння професійної програми; оцінювання якості цілепокладання, змісту, технології); 2) компетентнісний підхід (визначальні компетентності; додаткові кваліфікації; сформовані вміння); 3) акмеологічний підхід (кінцевий результат; професійне навчання як фактор управління, взаємодії й спілкування; ціннісні орієнтації як ланцюжок переходів і перетворення потреб, інтересів, ідеалів, цілей особистості); 4) андрагогічний підхід (пріоритет самостійного навчання; принцип спільної діяльності; опора на досвід студента; індивідуалізація, системність, контекстність, свобода вибору; розвиток освітніх потреб, усвідомленість навчання); 5) мотиваційне забезпечення (спонукання студентів до розширення свого кругозору, діяльнісний підхід; структурування особистого досвіду з метою саморозвитку й самореалізації особистості); 6) професіографічний підхід (проекування цілей, змісту, технології

на основі еталонної моделі фахівця); 7) синергетичний підхід (добір векторів підвищення компетентності в сукупності взаємозалежних напрямів у професійній сфері); 8) інноваційний підхід (спеціалізація, індивідуалізація, гуманітаризація, віртуалізація) [8, с. 34].

В останніх документах Міністерства освіти і науки України основним підходом до підготовки фахівців визнано компетентнісний. Уважають, що компетентнісний підхід значно ефективніший при порівнянні різних академічних ступенів, програм академічного і професійного спрямування, визначенні нових академічних ступенів і оновленні вже існуючих, оскільки це легше робити шляхом зіставлення результатів навчання, а не змісту навчальних планів, а також кількості кредитів і тривалості навчання [1, с. 247].

Цільовою установкою компетентнісного підходу є формування у майбутнього фахівця компетенцій як інтегративних показників сформованості професійних навичок; психологічних і соціальних якостей особистості, що забезпечують їх ефективне застосування в самостійній професійній діяльності (В.Байденко, І.Зимова, В.Козирев, Н.Радіонова). Як видно, у визначенні позначені тільки вимоги до знань, умінь і навичкам. Вимоги до наявності у випускника професійно важливих якостей і властивостей особистості відсутні. Відсутні також вимоги до наявності у випускника творчих здібностей і навичок творчої діяльності, що згодом повинні стати основою формування нових способів професійної діяльності й Авторської Системи Діяльності (АСД) як характеристики досягнення найвищої стадії професійного розвитку особистості – стадії професійної майстерності.

Вільним від цього є професіографічний підхід до професійної підготовки. Основою при цьому для організації професійної підготовки і наступної оцінки її якості є не кваліфікаційна характеристика, а професіограма. Професіографія – описово-технічна та психофізіологічна характеристика безлічі видів професійної діяльності, методика та техніка отримання і обробки значущих з позицій психології характеристик праці [6, с. 249].

Професіографія, взагалі, і професіографія у педагогічній праці справа не нова.

У кінці 20-х на початку 30 років минулого століття у СРСР вона розвивалася досить інтенсивно, головним чином, у руслі психології та психотехніки (Н.Левітов, Г.Прозоров, М.Соколов, Т.Чугуєв). Професіографічне вивчення педагогічної діяльності почало відроджуватися у 70-80-ті роки ХХ століття (Ф.Гоноболін, Н.Кузьміна, Р.Маттельман, А.Щербаков, В.Сластьонін та ін.).

У наш час професіографічний підхід використовували дослідники О.Дубасенюк, М.Дяченко, Л.Кандибович, О. Мороз та ін. [2, с. 54].

За результатами професіографії розробляються професіограми – перелік знань (соціально-економічних, технологічних, психофізіологічних) про конкретну професію та організацію праці, а також психограми – психологічний «портрет» професії, який представлено конкретною групою психологічних функцій, притаманних конкретній професії [6, с. 251].

Професіограма – результат всебічного опису професії, що дає уявлення про те, що і як має виконуватися фахівцем, за допомогою яких ресурсів, у яких виробничих умовах. У неї входять і вимоги, яким повинен відповідати виконавець [4, с. 92]. Професіограма показує шляхи вдосконалення професійної діяльності. Це не жорстка стандартна схема, а гнучка орієнтовна основа розвитку фахівця. Професіограма моделює передбачений результат, який існує ідеально, але має бути отриманий після певного терміну навчання і виховання студента у вищому навчальному закладі. Як система вимог до спеціаліста, вона надає можливість передбачити конкретні шляхи, засоби, операції, критерії професійної підготовки студентів, а також удосконалювати програму формування особистості майбутнього учителя [9, с. 26].

Як правило, професіограма містить:

- загальні відомості про професію та її динаміку у зв'язку з розвитком науки і техніки, соціальне та економічне значення;

- виробничу характеристику професії, опис трудового процесу (наводяться назви знарядь праці, за допомогою яких виконується робота, вказується рівень фізичного і психологічного напруження (значне, помірне, незначне), робоча поза тощо;

- санітарно-гігієнічні умови праці з переліком фізіологічних умов та медичних протипоказань;

- перелік обсягу знань і умінь, які необхідні для успішної професійної діяльності, з виділенням тих ЗУН, що визначають професійну майстерність;

- характеристику видів і тривалості професійного навчання, можливості підвищення кваліфікації;

- психограму, тобто характеристику психологічних вимог професії до людини з виділенням основних і бажаних психічних особливостей, а також психофізіологічних протипоказань.

Серед психологічних і психофізіологічних вимог основними є такі:

- типологічні особливості (сила, врівноваженість, рухливість нервових процесів);

- сенсорні якості (гострота зорової, слухової, тактильної чутливості);

- швидкість розпізнавання сигналів;
- сприймання предметів у статиці і динаміці;
- увага (концентрація, розподіл, переключення, стійкість);
- пам'ять (особливості, обсяг);
- мислення (аналіз, синтез, абстракція);
- емоційно-вольова сфера (емоційна стійкість, здатність до ефективної діяльності в екстремальних умовах

тощо);

• особистісні якості (організованість, здатність до співробітництва, комунікативні якості, відповідальність, інноваційність і т. ін.)[5, с.137].

Г. Красильнікова розподіляє професіограму на такі розділи:

1. Соціально-економічна характеристика професії
 - 1.1. Галузь народного господарства
 - 1.2. Потреба в кадрах
 - 1.3. Географія професії
 - 1.4. Тип чи підприємства організації, установи
 - 1.5. Форма організації праці
2. Виробнича характеристика професії
 - 2.1. Мета праці
 - 2.2. Предмет праці
 - 2.3. Знряддя праці
 - 2.4. Зміст праці: основні виробничі операції
 - 2.5. Умови праці
 - 2.6. Організація праці
 - 2.6. Необхідні професійні знання, уміння, навички
3. Санітарно-гігієнічна характеристика професії
 - 3.1. Ступінь ваги і напруженості праці
 - 3.2. Обмеження за віком і підлогою
 - 3.3. Режим роботи і відпочинку
 - 3.4. Змінність
 - 3.5. Завантаженість аналізаторів
 - 3.6. Неприятливі фактори
 - 3.7. Медичні протипоказання
4. Вимоги професії до індивідуально-психологічних особливостей фахівця
 - 4.1. Нейродинаміка
 - 4.2. Добова біоритміка
 - 4.3. Психомоторика
 - 4.4. Сенсорно-перцептивна сфера
 - 4.5. Пам'ять
 - 4.6. Увага
 - 4.7. Мислення
 - 4.8. Інтелект
 - 4.9. Емоційно-вольова сфера
 - 4.10. Риси характеру
 - 4.11. Професійно важливі якості особистості
5. Підготовка кадрів
 - 5.1. Тип навчального закладу
 - 5.2. Термін навчання
 - 5.3. Необхідні знання по загальноосвітніх предметах
 - 5.4. Перспектива професійного росту

В.Хрипун виділяє такі основні компоненти професіограми педагога ДНЗ:

- знання;
- уміння;
- культурологічний;
- соціальний;
- інформаційно-чуттєвий;
- здоров'язберезувальний;
- етичний;

- компетентнісний;
- психологічний [7, с. 23].

З приведеної змістовної структури професіограми видно, що в ній висуваються вимоги не тільки до знань, умінь і навичкам: комплекс цих вимог значно ширше, ніж ті, котрі закладені в компетентнісну підхіді.

Професіографічний підхід, відповідно до якого професійна компетентність педагога – це його здатність і готовність до виконання різноманітних видів педагогічної діяльності в освітньому просторі як суб'єкта педагогічного пізнання, спілкування та праці на основі засвоєння педагогічних знань, умінь і навичок, а також шляхом професіоналізації його вищих психічних функцій[10, с.266].

Висновки... Професіографічний підхід у позааудиторній діяльності вищого навчального закладу дає можливість системно описати професійну діяльність, проаналізувати не тільки індивідуально-психологічні характеристики людини, а й ціннісні орієнтації, професійні ставлення для характеристики професії, що в свою чергу спонукає до формування професійної культури майбутнього педагогічного працівника.

Професіографічний підхід до вивчення проблем формування педагогічних працівників дошкільної освіти значно розмежує межі уявлень про можливості інтеграції загальнонаукової та професійної підготовки. Вимоги, що висуваються до психофізіологічних, особистісних характеристик педагога складають основу його рольових характеристик [3, с. 155].

Література

1. Біла книга національної освіти України / [за заг. ред. академіка В.Г.Кременя]; НАПН України. – К.: Інформ. системи, 2010. – 347 с.
2. Вітвицька С.С. Компетентнісний та професіографічний підходи до побудови професіограми магістра освіти / С.С.Вітвицька // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка: наук. журн. / Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка, М-во освіти і науки, молоді та спорту України. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – Вип. 57. - С. 52-58.
3. Вітвицька С.С. Педагогічна підготовка магістрів в умовах ступеневої освіти: теоретико-методологічний аспект: монографія / С.С.Вітвицька. – Житомир: Вид-во ЖДУ імені І. Франка, 2009. – 440 с.
4. Косов А.М., Федоров А.А., Житницький М.И. Психолого-педагогические основы системы управления качеством обучения и формирования профпригодности / А.М.Косов, А.А.Федоров, М.И.Житницький. – Л.: ВВМУ, 1982. – 193 с.
5. Крушельницька Я. В. К 84 Фізіологія і психологія праці: Підручник. — К.: КНЕУ, 2003. – 367 с.
6. Малхазов О. Р. Психологія праці: навч. посіб. / О. Р. Малхазов. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 208 с.
7. Професійний саморозвиток педагогічного працівника дошкільного навчального закладу у схемах і таблицях / для педагогічних працівників дошкільних навчальних закладів. – Черкаси: видавництво ЧОІПОПП, 2012. – 25 с.
8. Рамський Ю.С. Методична підготовка вчителя інформатики та розвиток його фахових компетентностей / Ю.С. Рамський, Н.Р. Балік // Комп'юерно-орієнтовані системи навчання: зб. наук. праць. – К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2009. – Вип. 7. – С. 32-35.
9. Слостенин В. А. Формирование личности учителя советской школы в процессе профессиональной подготовки / В.А.Слостенин. – М.: Просвещение, 1976. – 160 с.
10. Фрасинюк О.Р. Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічного супроводу гендерної соціалізації старшокласників / О.Р.Фрасинюк // Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. праць Інституту психології імені Г.С.Костюка Національної АПН України; за ред. С.Д.Максименка. – К., 2012. – Т. XIV. – Ч. 3.– С. 263-270.

Анотація

У статті зроблено спробу довести важливість професіографічного підходу у процесі пробудови професійної підготовки педагогів дошкільного профілю, висвітлено поняття: “професіографія”, “професіограма”, “психограма”, розглянуто складові професіограм.

Аннотация

В статье сделана попытка доказать важность профессиографического подхода в процессе профессиональной подготовки педагогов дошкольного профиля, освещены понятие: “профессиографии”, “профессиограмма”, “психограмма”, рассмотрены составляющие профессиограмм.

Summary

This article attempts to demonstrate the importance profессиographic probudovy approach in the process of training teachers of preschool profile highlights the concept: “profессиography”, “profессиogramma”, “psychogramma” the components profессиogram.

Ключові слова: Компетентнісний підхід, професіографічний підхід, професіографія, професіограма, психограма.

Ключевые слова: Компетентностный подход, профессиографической подход, профессиография, профессиограмма, психограмма.

Key words: Competence approach, profессиographic approach, profессиography, profессиogramma, psychogramma.

Подано до редакції 14.10.13.

Рекомендовано до друку канд.пед.наук, доц.Комісарик М.І.